

УДК 371.134

Ірина Цісарук

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

У статті визначено поняття «розвиток», «професійний розвиток», виконано логіко-системний аналіз наукових джерел і публікацій даної проблематики. Професійний розвиток майбутніх учителів трудового навчання та технологій неможливий без підвищення ролі самостійної роботи студентів над навчальним матеріалом, посилення відповідальності викладачів за стимулювання професійного зростання, виховання творчої активності та ініціативи. Автор визначає, що самостійна робота не тільки сприяє активізації пізнавальної діяльності, а й являється одним із ефективних засобів удосконалення й підвищення результативності творчої складової педагогічного освітнього процесу на сучасному етапі модернізації вищої школи.

Ключові слова: професійний розвиток, компетентність, майбутній фахівець, самостійна робота, актуальність, майбутній вчитель трудового навчання та технологій.

In the article defines the notion of «development», «professional development», logical-system analysis of scientific sources and publications of this problem. Professional development of future teachers of labor training and technologies is not possible without increasing the role of students' independent work on teaching material, increasing the responsibility of teachers for stimulating professional growth, education of creative activity and initiative. The author determines that independent work not only promotes the activation of cognitive activity, but also is one of the effective means of improving and improving the effectiveness of the creative component of the pedagogical educational process at the present stage of modernization of higher education.

Also in the research the theoretical provisions of ensuring the purposefulness of the learning process and the specified conditions for which students' independent work is successfully carried out are singled out.

Key words: professional development, competence, future specialist, independent work, topicality, future teacher of labor education and technologies.

Інноваційна за змістом і характером динаміка світових тенденцій розвитку суспільства вимагає формування випереджувальної освітньої політики. Серед очікуваних результатів реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. – підготовка та виховання кадрів вищої кваліфікації, здатних працювати на засадах інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу, власного творчого безперервного професійного зростання. Увага акцентується на поглибленні

компетентнісної парадигми, самостійній освітній діяльності майбутнього фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що в теорії та практиці вищої освіти накопичено певний досвід, що є основою вдосконалення професійного розвитку майбутніх учителів трудового навчання та технологій. Визначено домінуючі імперативи нової стратегії професійної підготовки фахівців із позицій нової філософії освіти (В. Андрущенко, В. Кремень, В. Луговий та ін.), обґрунтовано ідею неперервності освіти (А. Алексюк, А. Бойко, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, С. Сисоєва та ін.).

Особливості організації самостійної роботи у вищих навчальних закладах досліджували Ю. Атаманчук, В. Бебих, В. Бенера, І. Бендера, О. Василенко, Л. Онучак, Н. Пасмор, Ю. Приходько, Г. Романова, М. Смирнова та ін. Окремі проблеми самостійної роботи студентів відображено в низці дисертаційних досліджень, зокрема, теоретико-методологічні засади самостійної навчально-пізнавальної діяльності (М. Солдатенко, О. Малихін); організації науково-дослідної роботи (Г. Кловак, О. Мартиненко, О. Микитюк); самовиховання студентів (О. Кучерявий, Л. Римар, Г. Сериков); їх саморегуляції (Е. Газієв, І. Золотухіна, В. Чайка). Водночас зазначені наукові розвідки мають опосередковане відношення до предметного поля дослідження.

Теоретико-методологічні засади освітньої парадигми професійного становлення сучасного вчителя трудового навчання та технологій в умовах формування національної системи вищої педагогічної освіти закладені О. Коберником, Є. Куликом, М. Корцем, Г. Левченком, В. Мадзігоном, Л. Оршанським, В. Сидоренком, В. Стешенком, А. Терещуком, Г. Терещуком, В. Тименком, В. Титаренко, О. Торубарою, Д. Тхоржевським, А. Циною, С. Ящуком та ін.

Предметом наукових досліджень окремих аспектів підготовки майбутніх учителів обслуговуючої праці до організації самостійної роботи аналізується у дослідженнях Н. Кардаш, організації самостійної роботи майбутніх учителів обслуговуючої праці в системі модульного навчання – З. Кучер, самостійної роботи як засобу графічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання – В. Буринським та ін. Разом з тим, логіко-системний аналіз наукових джерел, педагогічної літератури, досвід роботи у вищій школі дозволяють зауважити, що цілісного комплексного дослідження професійного розвитку майбутніх учителів трудового навчання та технологій у процесі самостійної роботи не був предметом спеціального дослідження.

Мета статті – актуалізувати проблему професійного розвитку майбутнього вчителя трудового навчання та технологій у процесі самостійної роботи.

Професійний розвиток майбутнього або чинного фахівця забезпечується, передусім, наявною в суспільстві системою професійної освіти.

Функціонування цієї системи спрямоване на формування якостей, набуття кваліфікацій, необхідних для успішного виконання відповідних професійних функцій, принаймні в період працездатного віку. Крім процесу навчання, професійні компетентності (знання, уміння, навички, цінності, інші функціональні характеристики, їхня профілізація тощо) формуються через включення у відповідну практичну діяльність, загальною атмосферою контекстного середовища [2]. Сучасні вимоги до професійних якостей майбутніх учителів трудового навчання та технологій передбачають запровадження такої освітньої моделі їхньої підготовки, яка б забезпечувала їх становлення як конкурентоспроможних фахівців із високим рівнем творчого потенціалу, суб'єктів саморозвитку і професійного самовдосконалення, здатних діяти, відповідально вирішувати освітні завдання у безперервно змінних умовах педагогічної реальності.

Актуальність проблеми професійного розвитку майбутнього вчителя трудового навчання та технологій у процесі самостійної роботи обумовлена тим, що саме під час навчання у закладі вищої освіти закладаються основи професіоналізму, формуються вміння самостійної професійної діяльності та базисні характеристики безперервного професійного розвитку, визначаються передумови для успішної самореалізації компетентностей. Тому необхідно, щоб студенти, опановуючи знання і способи їх освоєння, усвідомлювали, що самостійна робота не лише сприяє активізації пізнавальної діяльності, а й стає справжнім надбанням особистості для навчання упродовж життя. Саме тому ми розглядаємо самостійну роботу студента як один із ефективних засобів удосконалення й підвищення результативності творчої складової педагогічного освітнього процесу на сучасному етапі модернізації вищої школи.

Професійний розвиток майбутніх учителів трудового навчання та технологій неможливий без підвищення ролі самостійної роботи студентів над навчальним матеріалом, посилення відповідальності викладачів за стимулювання професійного зростання, виховання творчої активності та ініціативи. Домогтися необхідного результату можливо засобами інтеграції оптимальних форм, методів і засобів активізації самостійної пізнавальної діяльності з метою розвитку, саморозвитку і самореалізації особистості майбутнього фахівця.

Доцільність дослідження зумовлюється й низкою суперечностей:

– *на рівні концептуалізації*: між потребою у теоретичному обґрунтуванні сутності й змісту самостійної роботи студентів у вищому закладі освіти та недостатнім урахуванням апробованих концепцій і проектів самонавчання та самореалізації у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця;

– *на рівні змісту й організації*: між необхідністю створення системи наскрізної самостійної роботи професійного розвитку майбутніх учителів трудового навчання та технологій на засадах компетентнісного підходу, співробітництва й співтворчості викладача і студента та

відсутністю реальних механізмів упровадження інтегрованих (традиційно-інноваційних) педагогічних технологій у системі неперервної освіти (бакалавр – магістр);

– *на рівні професійної самореалізації*: між поглибленням професійної зорієнтованості на професійну та технологічну компетентність фахівця та зростаючою роллю самоосвіти в професійній діяльності майбутнього вчителя трудового навчання та технологій і неповним урахуванням сучасних адаптивних дидактичних засобів, спрямованих на самонавчання та саморозвиток; між зростаючими вимогами до професійного рівня сучасного фахівця трудового навчання та технологій та потребою в обґрунтуванні стратегій самоосвіти, самовиховання особистості.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» визначено, що «розвиток» – це розгорнутий у часі процес кількісних та якісних змін в організмі та психіці людини, її мисленні, почуттях і поведінці, що є результатом біологічних процесів в організмі та впливів навколишнього середовища [1, с. 1043]. Професійний розвиток у системі вищої освіти [4] розглядають як набуття особистістю нових компетенцій, які вона буде застосовувати у професійній діяльності; як цілеспрямований та систематичний вплив на неї в процесі професійного навчання з метою підготовки її до виконання нових, більш складних завдань у майбутній діяльності на основі вдосконалення здібностей та потенційних можливостей. Отже, ми розглядаємо професійний розвиток майбутніх учителів трудового навчання та технологій удвох аспектах: як набуття особистістю нових компетенцій, які вони будуть застосовувати у професійній діяльності як цілеспрямований та систематичний вплив у процесі професійного навчання у процесі самостійної роботи з метою підготовки її до виконання нових, більш складних завдань у майбутній професійній діяльності.

Організація підготовки майбутніх учителів у закладі вищої освіти з метою сприяння їхньому професійному розвитку, на думку науковців, повинна узгоджуватися з їхніми намірами, уявленнями, особистісними рисами, допомагати їм осмислювати й систематизувати, корегувати власний фрагментарний життєвий досвід відповідно до системи педагогічних знань й умінь [4]. Л. Мітіна розкриває професійний розвиток учителя як активне якісне перетворення свого внутрішнього «Я». Об'єктом професійного розвитку майбутнього вчителя визнано інтегральні характеристики його особистості: професійна спрямованість, компетентність, емоційна та поведінкова гнучкість [3, с. 28–38].

Ми погоджуємося із думкою науковців, котрі вважають, що кожна з названих інтегральних характеристик поєднує професійні та особистісні риси. Відповідно, можна стверджувати, що викладачі закладу вищої освіти повинні цілеспрямовано регулювати процес професійного розвитку майбутніх учителів трудового навчання та технологій, спрямовувати їх на

оволодіння педагогічною професією, формувати у них професійно значущі особистісні риси, а також генерувати самоосвітню компетентність, яка являється життєво-необхідною складовою фахівця. Таким чином, професійний розвиток майбутнього вчителя розглядаємо як становлення, формування та інтеграцію особистісних якостей і здібностей фахівця, розвиток професійно значущих компетентностей (професійної та самоосвітньої), а також засвоєння педагогом технологій майбутньої професійної діяльності у процесі самостійної роботи.

Однією з найважливіших проблем процесу професійного розвитку майбутніх учителів є точне і чітке розуміння його цілей. Перш за все, знання і розуміння цілей дає студенту усвідомлення того, чого він має досягти в процесі навчання, надає його роботі необхідну професійну спрямованість. Проаналізувавши дослідження М. Слепухова, виокремлюємо наступні теоретичні положення забезпечення цілеспрямованості процесу навчання:

– Діяльність ефективна, якщо суб'єкт чітко бачить і глибоко усвідомлює її мету.

– Якщо студент не усвідомлює мети своєї діяльності, то вона не буде цілеспрямованою та ефективною. Потрібно спонукати студентів сприймати мету діяльності як свою власну, а не нав'язану ззовні.

– Мети можна досягти, якщо вона реальна і оптимальна за наявних умов і можливостей.

– Мета може бути успішно реалізована, якщо для цього обрані найкращі засоби. Отже, майбутнім учителям необхідно навчитися обирати зміст, форми, методи, що будуть найкраще сприяти досягненню мети.

– Чим сильніші мотиви діяльності, тим кращі можливості для досягнення мети.

– Студент досягає вищого рівня професійного розвитку, якщо має перед собою важливу для нього мету (перспективу). Якщо мети вже досягнуто, а нова ще не призначена, то його розвиток гальмується або припиняється.

– Навчальний матеріал краще запам'ятовується і довго зберігається в пам'яті, якщо людина ставить перед собою це за мету [5, с. 10].

Також важливо зазначити, що самостійна робота студентів успішно здійснюється за дотримання певних умов: чітко визначено мету і завдання самостійної роботи; усвідомлене ставлення студентів до необхідності самостійної роботи; наявність обґрунтованого змісту і засобів здійснення самостійної роботи; розподіл студентів за рівнями на основі існуючих відмінностей в особливостях і змісті самостійної навчально-пізнавальної діяльності, їх мотивації та умінні організувати самостійну роботу; чітке уявлення кожним студентом того обсягу самостійних практичних робіт, який він має виконати за певний проміжок навчального часу (за семестр чи навчальний рік); ознайомлення студентів зі змістом передбачених для самостійної роботи практичних робіт; наявність зразків виконання

практичних робіт і рекомендацій до них; знання вимог до оцінювання кожної роботи викладачем; можливість своєчасно отримати потрібну консультацію від викладача [6, с. 331].

Узагальнюючи все вищезазначене, можна вважати професійний розвиток майбутнього вчителя трудового навчання та технологій як цілісний процес, спрямований на професійне становлення майбутніх фахівців, який не можливий без взаємодії студентів і викладачів у процесі аудиторної та позааудиторної самостійної роботи. Прогнозованим результатом професійного розвитку майбутнього вчителя трудового навчання та технологій є його готовність до майбутньої професійної діяльності, а також підготовка до навчання впродовж усього життя шляхом самоосвіти та самовиховання.

Отже, проблема професійного розвитку майбутнього вчителя трудового навчання та технологій у процесі самостійної роботи є досить актуальною у сучасній вищій школі. Процес професійного розвитку майбутнього фахівця базується на досягнутому рівні розвитку особистості, але передбачає подальше формування його професійних та особистісних рис, необхідних компетентностей, інтенсивність яких безпосередньо пов'язана із продуктивністю освітнього процесу у вищій школі.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо в розробці та апробації структурно-функціональної моделі вдосконалення змісту професійної і практичної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій засобами наскрізного використання самостійної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Т. Бусел. – Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
2. Біла книга національної освіти України [Електронний ресурс] / Акад. пед. наук України ; за ред. В. Г. Кременя. – К., 2009 – Режим доступу : <http://www.ukraine3000.org.ua/img/forall/APN.pdf>
3. Митина Л. М. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях / Л. М. Митина // Вопросы психологии. – 1997. – № 4. – С. 28–38.
4. Мороз О. Г. Управління підготовкою вчителя: психолого-педагогічний аспект [Електронний ресурс] / О. Г. Мороз. – Режим доступу : www.psyh.kiev.ua//index.php?title=Управління_підготовкою_.
5. Слепухов М. Як вивчати педагогіку? (Єдність і взаємозв'язок закономірностей педагогічного процесу, принципів та правил педагогічної діяльності) / М. Слепухов // Рідна школа. – 2002. – № 11. – С. 10–14.
6. Цісарук І. В. Основні підходи до проблеми організації та підготовки самостійної роботи майбутніх учителів технологій / І. В. Цісарук // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2012. – Вип. 36. – С. 327–331.